

عملکرد تلویزیون در ترویج حجاب و عفاف*

شفیقه رأفت**

چکیده

عفاف و حجاب دو ارزش اخلاقی در جامعه بشری به‌ویژه جوامع اسلامی است که همواره در کنار هم و گاه به‌جای هم بکار رفته است. گسترش این ارزش نیاز به برنامه‌ریزی طولانی‌مدت دارد. هرچند کوشش‌های علمی و عملی فراوانی برای این ارزش انجام شده است لذا یکی از راه‌حل‌های آن به‌وسیله رسانه‌های جمعی (تلویزیون) ضروری است. مقاله حاضر با روشی توصیفی و تحلیلی مسئله عفاف و حجاب را بررسی کرده است. جایگاه عفاف و حجاب در فرهنگ اسلامی؛ ارتباط رسانه (تلویزیون) با فرهنگ عفاف و حجاب؛ نقش مثبت و منفی رسانه در امر عفاف و حجاب از موضوعات این مقاله است. ترویج حجاب و عفاف از طریق تلویزیون امکان‌پذیر بوده و به دلیل دسترسی آسان و تأثیرگذاری آن روی افکار مخاطبین از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

واژگان کلیدی

حجاب، عفاف، رسانه، تلویزیون.

* تاریخ دریافت مقاله: ۹۶/۱۰/۵ تاریخ پذیرش: ۹۶/۱۱/۱۲.

** دکتری تفسیر تطبیقی، جامعه‌المصطفی عَلَيْهِمُ السَّلَامُ العالمیه؛ shafige_r@yahoo.com

مقدمه

موضوع عفاف و حجاب از مهم‌ترین دغدغه‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه ما بوده و همواره مورد اهمیت صاحب‌نظران، کارشناسان و مسئولان دستگاه‌های فرهنگی جامعه قرار دارد. عفاف و حجاب پیش از آنکه یک مسئله فقهی و شرعی باشد، یک مقوله فرهنگی است گسترش و ترویج آن به برنامه‌ریزی‌های طولانی مدت نیاز دارد.

مقاله حاضر با عنوان عملکرد تلویزیون در ترویج عفاف و حجاب چراکه تلویزیون نقش بسیار آشکاری در افکار عمومی جامعه و انتقال ارزش‌ها و ادراکات هر فرد را به عهده دارد. تحقیقات زیادی در این زمینه صورت گرفته از جمله کتاب‌ها و مقالات و پایان‌نامه‌ها اما کارهای عملی در حد جایگاه این ارزش صورت نگرفته و نوشته حاضر به یکی از آن نمونه‌ها اشاره کرده است؛ که عملکرد وسایل ارتباطات جمعی همچون تلویزیون در ترویج فرهنگ عفاف و حجاب یا تضعیف و محدودیت آن در سطح جامعه به‌ویژه در نسل جوان چگونه است.

مفهوم شناسی

حجاب اسلامی به پوشش‌های گوناگون زنان مسلمان گفته می‌شود و مفهومی برآمده از قرآن کریم و فقه اسلامی و ساخت یافته در فرهنگ اسلامی که ناظر به پوشش شرعی در مقابل نامحرم، به‌ویژه برای زنان است. حجاب گاه برگرفته از احکام شرع و گاه مربوط به قراردادهای اجتماعی و شرایط موقعیتی فرد است. از دیدگاه فقهاء حجاب یکی از احکام اسلامی است. (دائرةالمعارف بزرگ اسلامی مدخل حجاب نوشته احمد پاکتچی)

حجاب از لحاظ لغوی به معانی پوشش، منع و آنچه میان دو چیز واقع شود (نامه ۵۳، فراز ۱۲۱؛ طریحی، ۱۳۷۵: ج ۲، ۳۴)، در اصطلاح فقهی، حجاب پوشش زن در برابر بیگانه است، (مطهری، ۱۳۷۴: ۷۸) اما فقهاء در کتب فقهی از این واژه کمتر استفاده نموده و بیشتر برای بیان این معنا از واژه‌های ستر و نظر بهره گرفته‌اند. (خلفی، ۱۳۸۶: ۷۷)

پوشش اسلامی از احکام ضروری اسلام است، زیرا نص صریح قرآن بر آن گواهی می‌دهد، بنابراین هیچ مسلمانی نمی‌تواند در ضرورت حجاب تردید کند، زیرا هم قرآن مجید به آن تصریح کرده و هم روایات بسیاری بر وجوب آن گواهی می‌دهد. به همین جهت فقیهان شیعه و سنی، به اتفاق بر آن فتوا داده‌اند. همان طوری که نماز و روزه به دوران خاصی اختصاص ندارد، دستور پوشش نیز، چنین است و ادعای نو بودن آن، غیر کارشناسانه می‌باشد.

- عفاف یک امر فطری است که ریشه در درون آدمی دارد. روح عفت و پروا پیشگی از بدو خلقت آدمی تاکنون بر وی حاکم بوده، تاریخ عفاف و حجاب به آفرینش اولین موجودات روی زمین یعنی آدم و حوا بازگشت می‌کند که فراز و نشیب‌های بی‌شمار تاریخ، قدرت محو آن‌ها را نداشته است.

«يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوَاتِكُمْ وَرِيشًا. وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ»
 ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَكَّرُونَ» (اعراف: ۲۶)، «ای فرزندان آدم برای شما لباس فرو فرستادیم که اندام شما را می‌پوشاند و مایه زینت شماست و لباس تقوی بهتر است این از آیات خدا است باشد که متذکر شده پند گیرید». این آیه بیانگر اهمیت لباس، پوشش، ستر و ساتر از نظر قرآن است. «جمله یواری سواتکم» وصف لباس است دلالت دارد بر اینکه لباس پوشش واجب و لازمی است که کسی از آن بی‌نیاز نیست و آن پوشش عضوی است که برهنه بودنش، زشت و مایه رسوایی آدمی است.

مسئله پوشش و حفظ عفاف خاصّ دنیای اسلام و حتی دنیای ادیان نیست. بر اساس زمینه فطری، حتی جوامع اولیه و به دور از تمدن و مذهب هم آن را مورد توجه خود قرار داده‌اند. (رک: سجادی، مجله پژوهش‌های قرآنی، شماره ۱۵ و ۱۶)

امام علی علیه السلام می‌فرماید: «عفاف زهد و رزی و خویشتن‌داری است.» (ری شهری، بی‌تا: ج ۶، ۳۵۹) و در جای دیگر بیان می‌دارند: «زکاء الجمال العفاف»، «زکات زیبایی، عفت است.» (آمدی، ۱۳۷۸: ج ۱، ۳۸۴) مطابق این معنا، عفاف در مفهوم عام خود عبارت از خویشتن‌داری در مقابل هر نوع تمایل افراطی نفسانی است.

- رسانه ابزاری برای برقراری ارتباطات و حامل یا واسطه‌ای که خبر یا مطلبی را می‌رساند. و رسانه باید تلقی درستی از دین و مفاهیم دینی داشته باشد تا بتواند مسئله عفاف و حجاب را که بخش مهمی از دین است به شکل شایسته‌ای تبیین کند.

رابطه عفاف و حجاب

عفاف خصلت و حالتی درونی است و نشانه‌های بیرونی دارد، در گفتار و رفتار بروز می‌کند؛ با رفتار و نشانه‌های متناقض سازگار نیست، نه از موضع ناتوانی؛ بلکه از بلندای عزت و اقتدار صورت می‌پذیرد و پوشش اسلامی کامل‌ترین گونه رعایت عفاف است. عفاف در مقایسه باحجاب امری کلی است و وجود نیروی عفاف به‌عنوان یک صفت نفسانی و ارادی، سبب

می‌شود، انسان به نیازها و غرایز وجودی خودپاسخی عاقلانه و مناسب بدهد و از افراط و تفریطها بپرهیزد. حجاب به‌عنوان یک شاخه از درخت عفاف، بخش مهمی از آن محسوب می‌شود و راهکاری مهم برای نهادینه ساختن امر عفاف است. (سیف‌اللهی، ۱۳۷۳: ۲۲۴؛ رک: سایت پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه، مجله، نامه جامعه، ۱۳۸۸، شماره ۶۵)

استاد مطهری در مورد عفاف و حجاب بیان می‌دارد و قاعده کلی این است که زن مسلمان چنان رفت‌وآمد کند که علائم وقار و عفاف از او هویدا باشد، حجاب یک تکلیف است و نشانه یک خصلت انسانی یعنی عفاف است، حجاب و پوشش نشانگر عفاف است. (مطهری، ش ۵۱ و ۵۲، ص ۱۲)

جایگاه عفاف و حجاب در فرهنگ اسلامی

در نظام ارزشی اسلام مسئله حجاب از اصول پذیرفته‌شده است که در وجوب آن نیز هیچ تردیدی نیست. تمام فقهای شیعه و اهل تسنن بر آن اتفاق نظر دارند و مهم‌ترین دلیل وجوب حجاب، آیات قرآن است. (نور: ۳۱؛ احزاب: ۵۹). عفاف و پاک‌دامنی از آشکارترین نشانه‌های زندگی و سلامت جامعه اسلامی است و حجاب اسلامی یکی از مهم‌ترین نمادهای تمایز آشکار میان جوامع اسلامی و غیر اسلامی به شمار می‌رود. در پرتو رعایت حجاب و التزام به عفاف است که شخصیت انسانی زن حفظ و زمینه‌های رشد و تکامل زن و مرد در ابعاد مختلف فراهم می‌شود، در پرتو حجاب است که ابعاد گوناگون سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... تضمین می‌شود و به همین خاطر است که حجاب از ضروریات دین اسلام بشمار می‌آید. بسیاری از پژوهشگران و اندیشمندان حوزه دین و اجتماع، یکی از ریشه‌های مهم مشکلات و نابسامانی‌های جوامع را، فقدان یا ضعف حیا و عفاف می‌دانند. (ولایتی، ۱۳۸۴: ۱۴۶)

ارتباط رسانه‌های به‌ویژه تلویزیون با فرهنگ حجاب

در جهان امروز یا به عبارت بهتر عصر امپراتوری رسانه‌ها، وسایل ارتباط جمعی با انتقال اطلاعات و شکل دادن به آن‌ها نقش مهمی در توسعه و تغییر فرهنگ و تمدن بشری ایفا می‌کنند. در میان این رسانه‌ها، تلویزیون به دلیل دسترسی آسان و نگاه مستقیم و تنوع برنامه‌ها، تأثیرگذاری بیشتری دارد و به‌عنوان یک ابزار مهم در تولید و انتقال یا حفظ فرهنگ‌های مختلف، فعالیت‌های گسترده‌ای دارد. امروزه ابرقدرت‌ها برای غارت فرهنگ و منابع کشورها که به سرسپردگی مطلق و همه‌جانبه آن کشورها می‌انجامد، شبکه‌های بزرگ

تلویزیونی را در دست گرفته است و با استفاده از توان فناورانه فوق مدرن در صنعت ارتباطات تلویزیونی، تغییرات مهمی در حوادث فرهنگی و سیاسی و اقتصادی دنیا به طور مستقیم و یا غیرمستقیم ایجاد می‌کنند؛ زیرا قدرت درک و تحلیل کسانی که با کتاب، روزنامه و رسانه‌های نوشتاری سروکار دارند، نسبت به مسائل جاری جهان بیشتر از آن‌هایی است که فقط با رسانه‌های بصری و سمعی خو گرفته‌اند. از این رو، رسانه‌های تصویری مانند تلویزیون، به دلیل ارتباط با همه اقشار جامعه، می‌توانند بهتر و مؤثرتر عمل کنند. آن‌ها با تهیه و پخش برنامه‌های متنوع و جذاب و بهره‌گیری از غرایز، احساسات و حتی فطریات انسانی، با القای فرهنگ موردنظر خودشان، عرصه را بر فرهنگ‌های سنتی و رقیب تنگ می‌کنند و با در اختیار گرفتن افکار مخاطبان و تغییر نگرش در آنان، رفتارشان را نیز کنترل می‌نمایند... (نوری، ۱۳۹۳: ۹۱؛ رک: سایت پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه، مجله نامه جامعه، ۱۳۸۸ ش، شماره ۶۵)

امام خمینی (قدس سره) در وصیت‌نامه سیاسی الهی خود در این خصوص فرموده‌اند: «رادیو و تلویزیون ... از ابزارهای مؤثر تباهی و تخدیر ملت‌ها خصوصاً نسل جوان بوده است. در این صدسال اخیر به‌ویژه نیمه دوم آنچه نقشه‌های بزرگی از این ابزار، چه در تبلیغ ضد اسلام و ضد روحانیت خدمتگزار و چه در تبلیغ استعمارگران غرب و شرق کشیده می‌شد و از آن‌ها (رادیو و تلویزیون) برای درست کردن بازار کالاها... استفاده گردید... همه این‌ها طبقه جوان زن و مرد را از مسیر عادی زندگی و کار و صنعت و تولید، منحرف و به‌سوی بی‌خبری از خویش و شخصیت خود هدایت می‌کردند.» (خمینی، بی‌تا: ج ۲۱، ۴۳۴)

اقسام نقش رسانه‌ها (تلویزیون) در حجاب و عفاف

رسانه‌ها در کشور اسلامی از سالم‌ترین رسانه‌های جهانی است، در جامعه‌ای که حاکمیت دینی برقرار است رسانه‌ها نقش مهمی در فرهنگ‌سازی و نهادینه ساختن هنجارهای دینی دارند.

حکومت اسلامی که عهده‌دار امور مسلمانان در جامعه است؛ باید احکام مربوط به مسائل اجتماعی را پیگیری و لازم‌الاجرا نماید؛ بنابراین اعلام رعایت حجاب و عفاف و نظارت بر آن در جامعه، به‌ویژه رسانه‌های تصویری برعهده حکومت اسلامی است. برای نهادینه ساختن امر حجاب و عفاف در جامعه ابتدا باید عملکرد رسانه‌های دیداری (به‌خصوص تلویزیون) موردبررسی قرارداد. نقش‌های مثبت و منفی زیاد است ما در اینجا به مواردی از هر کدام بسنده می‌کنیم.

نقش مثبت رسانه‌ها در امر حجاب و عفاف

امروزه در میان عواملی که جوامع انسانی را به تغییر ارزش‌ها و فرهنگ‌ها می‌کشاند، رسانه‌ها مهم‌ترین و تأثیرگذارترین عامل هستند. رسانه‌ها در دوران کنونی بخشی جدایی‌ناپذیر از زندگی مردم شده‌اند. مردم در طول شبانه‌روز از محتواهای اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و آموزشی و سرگرمی رسانه‌ها استفاده می‌کنند. نسل کنونی جامعه از ابتدای حیاتش با رسانه‌ها بزرگ می‌شود و در دنیای اطلاعاتی و ارتباطی امروز، این نسل، بخش عظیم فرهنگ، ارزش‌ها و هنجارهای جامعه‌ی خود و دیگر جوامع را از رسانه‌ها دریافت می‌کند. رسانه‌ها نقش تأثیرگذاری بر تمامی اعضای جامعه و به‌ویژه نسل‌های کنونی در ترویج یا تضعیف فرهنگ حجاب و عفاف دارند. (شبکه اطلاع‌رسانی راه دانا، ۱۳۹۴: ۱)

الف) رعایت نسبی پوشش مناسب

حضور زنان در پوشش مناسب در برنامه سیمای و رعایت نسبی حجاب از منظر فقهی در بیشتر برنامه‌ها نشان‌دهنده این است که مسئولین نظام اراده قاطع بر امر گسترش حجاب دارند و رعایت حجاب و عفاف در تلویزیون کشور اسلامی در تمام جهان منحصربه‌فرد است. حجاب به‌عنوان مانعی در مسیر پیشرفت و موقعیت زنان مسلمان مطرح نیست، زنان محجبه و موفق در عرصه‌های علمی و پژوهشی و هنری و ورزشی نقش مؤثری ایفاء می‌کنند و این‌ها از نقاط ارزشمند در سیماست که مجریان خبر، مجریان مجموعه‌های ترکیبی برنامه کودک و نوجوان و بازیگران مجموعه‌های تلویزیونی و... همگی به اصول شرعی در این موضوع پایبند هستند. به‌جرت می‌توان گفت در میان کشورهای اسلامی، تلویزیون ایران، تنها تلویزیونی است که حریم روابط زن و مرد و پوشش اسلامی در آن رعایت می‌شود و تقریباً به‌دوراز هرگونه صحنه‌های مبتذل و غیراخلاقی است. (رک: علاسوند، ۱۳۸۳: ش ۳۸، ۱۲۶ و ۱۲۷)

ب) شخصیت‌پردازی مناسب از بانوان محجبه

در برخی برنامه‌ها و زنجیره‌های تلویزیونی، بانوان با پوشش مناسب از چهره‌های مثبت و سازنده‌ای برخوردار هستند. این امر نشان می‌دهد که یک فرد باحجاب هم می‌تواند موفق و اثرگذار جلوه کند و به پیشرفت‌های اجتماعی و تحصیلی دست یابد، یا در اجرای برنامه‌ها گاهی دیده می‌شود که مجریان خانم با استفاده از حجاب برتر (چادر) اجرای موفق‌تری دارند، این

امر باعث علاقه‌مندی مخاطبان به این شخصیت‌ها می‌شود و اثرگذاری گفتاری و رفتار این افراد بر مخاطبان، برای ترویج و گسترش فرهنگ حجاب بسیار مؤثر است. (نوری، ۱۳۹۲: ۹۱؛ رک: سایت پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه، مجله نامه جامعه، ۱۳۸۸ش، شماره ۶۵)

ج) بهره‌گیری از آثار حجاب

شاید حجاب کامل (چادر) محدودیت‌های را برای زنان ایجاد کند ولی هرگز بازدارنده نیست و زنان می‌توانند با بهره‌گیری از آثار مهم مرتب بر حجاب، آزادانه به فعالیت‌های علمی و هنری و... بپردازند و تلویزیون با این برنامه‌ها اثبات می‌کند که حجاب مانع هیچ فعالیت برونی نخواهد بود. (ستوده، ۱۳۷۲: ۶۲)

د) در برخی از برنامه‌های تلویزیون از بانوانی که به پوشش اسلامی و حفظ حریم نامحرم مقید هستند، شخصیت‌پردازی خوب و مناسبی انجام می‌شود؛ یعنی افرادی را موفق، جذاب و تأثیرگذار نشان می‌دهند که شایستگی الگودهی به مخاطبان را دارند. در نتیجه، مخاطب به وی علاقه‌مند می‌گردد، عملکرد او را زیر نظر می‌گیرد و این‌گونه شخصیت‌پردازی‌ها در الگودهی درست، نقش بسزایی دارند.

نقش منفی رسانه‌ها در امر حجاب و عفاف

با در نظر گرفتن عملکردهای مثبت تلویزیون، این رسانه به دلیل برخی ضعف‌ها و آسیب‌های اساسی در برنامه‌سازی تا حدودی نیز باعث کم‌رنگ شدن فرهنگ حجاب و عفاف در جامعه امروزی شده است و آن آسیب‌ها و ضعف‌ها عبارت از:

الف) عدم تبیین صحیح فرهنگ اسلامی حجاب

عفاف به‌عنوان یک فرهنگ در جامعه، حاکی از روش و منش مسلمانی است. هر جامعه‌ای دارای فرهنگ معین و اهداف مشخصی است. فرهنگی که قرآن به مسلمانان عرضه می‌کند، فرهنگ عفاف است که هدف از آن تأمین امنیت جنسی زن و مرد و رسیدن به کمال مطلوب است. حجاب نماد و بخش عظیمی از این فرهنگ به شمار می‌رود. به‌عبارت‌دیگر این دو جدایی‌ناپذیرند و بدون همراهی یکدیگر، معنای حقیقی خود را از دست می‌دهند؛ یعنی حجاب بدون در نظر گرفتن عفاف، برهنه کردن آن از مفهوم واقعی خود و گامی در جهت گسترش فساد می‌باشد، درحالی‌که نخستین گام بی‌حجابی، کاسته شدن شرم و حیاست که به دنبال آن

بی‌عفتی نیز دامن‌گیر زن خواهد شد. در حدیثی از امیرمؤمنان علی علیه السلام آمده است: «سبب العفة الحياء»، (آمدی، ۱۳۷۸: ۲۵۷، ح ۵۳۴) پیش‌درآمد عفت و پاک‌دامنی، داشتن حیاست. هنگامی که فرهنگ حیا در میان مردم نهادینه شود، به دنبال آن عفاف و خویش‌داری درونی پدید می‌آید و سپس ثمرات آن یعنی حفظ حریم‌ها و حدود (حجاب و عفاف) در جامعه نمودار می‌شود.

عدم تبیین صحیح از فرهنگ حجاب، می‌تواند به دلیل استفاده نکردن از کارشناسان متعهد و متخصص، تدوین فیلم‌نامه‌ها و برنامه‌های تلویزیونی به صورت خشک و نامناسب با طبع جوانان، ترویج آزادی‌ها به سبک و سیاق غرب و ترویج تساهل و تسامح باشد که باعث ناهماهنگی در فرهنگ‌سازی در این مسیر و عدم نبین فرهنگ حجاب در جامعه اسلامی خواهد شد.

ب) کاستی سیما در معرفی الگوهای مناسب

یکی از اصول تربیتی انسان معرفی الگوی مناسب است. وقتی نهادهای فرهنگی جامعه در معرفی الگو از خود سستی نشان دهند، دشمن اختیار عمل را به دست می‌گیرد و الگوهای مدنظر خود را به جوانان و نوجوانان به راحتی معرفی می‌کند. در این هنگام الگوهای مناسب به دلیل جلوه‌گری الگوهای کاذب اعتبار و جایگاه واقعی خود را در نظر مردم از دست می‌دهند. (نوری، ۱۳۹۳: ۹۱؛ رک: سایت پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه، مجله نامه جامعه، ۱۳۸۸ش، شماره ۶۵) در تلوویزیون، حجاب و پوشش اسلامی را بازیگر رعایت می‌کند و از مسئله حیا و عفت که باطن و روح حجاب است، بسیار غفلت می‌شود. مثلاً در برخی فیلم‌ها یا مجموعه‌های تلویزیونی می‌بینیم که بازیگر زن، روسری، مقنعه یا چادر به سر دارد و به ظاهر گمان می‌شود که معیارهای دینی عفاف و حجاب رعایت شده است، ولی نگاه‌های معنادار و گفت‌وگوهای به شدت محرک و آرایش‌های غلیظ که همه از نمونه‌های رعایت نکردن عفت هستند، در فیلم جاسازی می‌شوند.

رعایت حجاب در برنامه‌های سیما، افزون بر رعایت پوشش ظاهری، نیازمند نمایش آثار آن در سلوک و منش بازیگران نقش‌های زن و مرد نامحرم در ارتباط با یکدیگر است. در واقع، رعایت وقار و متانت در تعامل با نامحرمان، به منزله روح پوشش است و چنانچه کنترلی در رفتار بازیگران زن و مرد در برابر هم صورت نگیرد، پوشش به تصویر کشیده شده، کالبدی

بی‌روح خواهد بود که هیچ‌گاه تأثیر عمیق در مخاطب نخواهد گذاشت. (رک: علاسوند، ۱۳۸۳: ش ۳۸، ۱۳۰ و ۱۳۲)

دین اسلام از جهت داشتن الگوهای مناسب، بسیار غنی است، اما به دلیل ارائه نشدن و یا ارائه نامناسب این الگوها نه تنها حجاب اسلامی باوجود فلسفه غنی‌اش در جامعه گسترده‌تر نشد؛ بلکه این رفتارها و الگوهای نامناسب، جامعه را به‌سوی رفتار نادرست کشاند. (مصباح یزدی، ۱۳۹۶: ج ۱ و ۲، ۲۴۲ و ۲۴۳)

ج) جداسازی حجاب از عفاف و حیا

یکی از آسیب‌های دیگر است. وقتی صرفاً محور مباحث حجاب باشد و نه عفاف، آنچه از آموزش‌ها و برنامه‌های تبلیغی رسانه حاصل می‌شود، آن چیزی نیست که قلب و ذهن را تحت تأثیر قرار دهد. «عفت» حالتی نفسانی و درونی است که با فطرت انسانی سازگار است و یکی از نمادهای آن، حجاب است که به عفاف و حیا صورت و شکل می‌دهد و حتی گاهی در عمل، عفت که حالت نفسانی و درونی است، باحجاب به تعارض می‌رسند. (جعفری، ۱۳۸۷: شماره ۶۲، ۴۳)

نتیجه

پوشش اسلامی به‌منزله یک حفاظ ظاهری و باطنی در برابر افراد نامحرم، قلمداد می‌شود که مصونیت اخلاقی، خانوادگی و پیوند عمیق میان حجاب ظاهری و بازداری باطنی و از همه مهم‌تر امنیت اجتماعی را فراهم می‌سازد. درواقع عفاف و حجاب تضمین‌کننده امنیت و آرامش زنان در تعاملات اجتماعی و ایجادکننده جامعه‌ای سالم و متعادل است.

بر این اساس برای تثبیت ارزش حجاب و عفاف از طریق رسانه‌های جمعی (تلویزیون) تلاش و کوشش باید صورت گیرد ارتباط رسانه بافرهنگ حجاب به دلیل دسترسی آسان تأثیرگذاری آن روی افکار مخاطبین خیلی سریع و آسان است. رسانه عملکردهای مثبت و منفی زیادی دارد برای نمونه برخی از عملکردهای مثبت آن عبارت‌اند از: الف) رعایت نسبی پوشش مناسب ب) شخصیت‌پردازی مناسب از بانوان محجبه ج) بهره‌گیری از آثار حجاب و... و بعضی از عملکردهای منفی آن موارد ذیل است: الف) عدم تبیین صحیح فرهنگ اسلامی حجاب. ب) کاستی سیما در معرفی الگوهای مناسب ج) جداسازی حجاب از عفاف و حیا.

لذا باید به نقش‌های مثبت تقویت نقش‌های منفی برجیده شوند. به این منظور راهکارهای ذیل ارائه می‌گردد.

پیشنهادها

تعریف و تبیین محدوده حجاب و عفاف برای برنامه‌سازان، اولین و ضروری‌ترین گام به‌منظور ترویج حجاب و عفاف از طریق تلویزیون است تا زمانی که این امر صورت نگیرد هرگونه تلاش و کوشش جهت ترویج و فرهنگ‌سازی در این زمینه، بی‌نتیجه خواهد بود. اهتمام ویژه در خصوص معرفی و ترویج فرهنگ عفاف و حجاب به‌منظور نهادینه‌سازی و جذاب نمودن آن.

تبیین نقش حجاب و عفاف در افزایش سلامت جامعه و بهره‌وری آن از طریق تولید برنامه‌های مختلف.

فرهنگ‌سازی در زمینه، اصلاح پوشش نامناسب و ارائه راه‌حل‌های مؤثر و فوری از طریق تولید برنامه‌های کارشناسی، گفتمان، تولید فیلم و...

تبیین و آموزش احکام شرعی حجاب و عفاف و رعایت حریم عفاف در خانه و اجتماع و آموزش معیارهای رفتار صحیح زن و مرد جهت برقراری روابط متعادل اجتماعی.

به تصویر کشیدن ابعاد شخصیت‌های الهی اسلام؛ چون حضرت زهرا علیها السلام و حضرت زینب علیها السلام و زنان نمونه از صدر اسلام تا دوران معاصر.

افزایش سطح آگاهی سطح خانواده‌ها از طریق رسانه ملی در مورد اهمیت فرهنگی عفاف و حجاب. سفارش ساخت و تولید آثار برجسته و تأثیرگذار در موضوع حجاب و عفاف.

فهرست منابع

- قرآن کریم، ترجمه مکارم شیرازی، (۱۳۸۰)، دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی.
- نهج البلاغه، سیدرضی، (۱۳۷۹)، ترجمه: محمد دشتی، مشهور محل، قم.
- ابراهیم زاده، حسن، (۱۳۸۶)، «حجاب و رسانه‌های جمعی و هویت ما»، پیام زن، شماره ۱۸۴ و ۱۸۵.
- ابن منظور، محمد بن مكرم، (۱۴۴۱ق)، لسان العرب، چاپ سون، بیروت: دار صادر.
- اسحاقی، سیدحسین، (۱۳۸۷)، گوهر عفاف، قم: مؤسسه بوستان کتاب.
- اعظم نوری، (۱۳۹۳)، مقاله: «حجاب در رسانه ملی چالش‌ها و بایسته‌ها»، سایت اطلاع‌رسانی حوزه.
- بهشتی، احمد، (۱۳۸۶)، منشور عفاف، «تفسیر سوره نور»، قم: بوستان کتاب.
- پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه، (۱۳۸۷)، مجله فرهنگ کوثر، حجاب و رسانه، شماره ۷۶.
- پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه، (۱۳۸۸)، مجله نامه جامعه، حجاب در رسانه ملی چالش‌ها و بایسته‌ها، شماره ۶۵.
- پیشوایی، فریده، (۱۳۹۱)، «راه کارهای قرآنی ترویج عفاف و حجاب و مقایسه آن با عملکرد رسانه ملی»، فصلنامه مطالعات جوان و رسانه، شماره ۴.
- جعفری، علی، «خانم‌های چادری سیاه»، ماهنامه تخصصی خانه هنر و اندیشه، رواق اندیشه، س ۶، ش ۶۲.
- خلفی، محمد، (۱۳۸۶)، «بازنگری درون دینی به حجاب»، کتاب زنان، شماره ۳۷.
- دهخدا، علی‌اکبر، لغت‌نامه دهخدا، ذیل واژه عفاف.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، (۱۴۱۲ق)، المفردات فی غریب القرآن، بیروت: دارالعلم.
- رفیق سکرّی، (۱۳۷۵)، درآمدی بر افکار عمومی، تبلیغ و آوازه‌گری، ترجمه: حسین کرمی، همراه، ش ۷.

- رک: ابراهیم سجادی، (۱۳۷۷)، مقاله: «تحلیل داستان آدم در قرآن»، مجله پژوهش‌های قرآنی شماره ۱۵ و ۱۶.
- رک: فریبا علاسوند، (۱۳۸۳)، «جستاری در آسیب‌شناسی حضور زن مسلمان در رسانه»، فصلنامه پژوهش و سنجش، ش ۳۸ (ویژه رسانه و زن).
- ری شهری، محمد، **میزان الحکمه**، ترجمه: حمیدرضا شیخی، تهران: مؤسسه فرهنگی دارالحديث.
- ستوده، هدایت‌الله، (۱۳۷۲)، **مقدمه‌ای بر آسیب‌شناسی اجتماعی**، تهران: مؤسسه انتشارات آوای نور.
- سعید آذری، (۱۳۷۷)، «اثرات رفتای تلویزیون بر کودکان و نوجوانان»، مجله پژوهش و سنجش شماره ۱۵ و ۱۶.
- سویون تامو و دیگران، (۱۳۸۴)، **مفاهیم کلیدی ارتباطات**، ترجمه: امیرحسین میش‌زاده، تهران: فصل نو.
- سیف‌اللهی، سیف‌الله، (۱۳۷۳)، **مبانی جامعه‌شناسی اصول، مبانی وسایل اجتماعی**، گناباد: مرنند.
- شبکه اطلاع‌رسانی راه دانا، «نقش رسانه‌های داخلی بر وضعیت حجاب و عفاف»، استان همدان، ۱۳۹۴ش.
- شرتوتی، لبنانی، (۱۳۶۷)، **اقرب الموارد**، تهران: میراث.
- طباطبایی یزدی، محمدکاظم، (۱۴۲۲ق)، **العروة الوثقی**، بی‌جا: مرکز فقه الاثمه الاطهار.
- طباطبایی، محمدحسین، (۱۴۱۷ق)، **المیزان فی تفسیر القرآن**، قم: انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- طریحی، فخرالدین، (۱۳۷۵)، **مجمع البحرین**، تهران: مکتبه المرتضویه.
- آمدی، عبدالواحد بن محمد، (۱۳۷۸)، **غرر الحکم و درر الکلم**، تصنیف: مصطفی و حسین درایتی، قم: دفتر تبلیغات اسلامی.

- علی جعفری، (۱۳۷۸)، مقاله «**خانم‌های چادری سیما**»، ماهنامه تخصصی خانه هنر و اندیشه، رواق اندیشه، س ۶، ش ۶۲.
- کلینی، محمد بن یعقوب، (۱۳۶۵)، **اصول کافی**، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- مصباح‌یزدی، محمدتقی، (۱۳۹۶)، **اصول عقاید**، چ نهم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- مطهری، مرتضی، **درآمدی بر مبانی کلی فقهی حجاب و مسئولیت دولت اسلامی**، فقه، شماره ۵۱ و ۵۲.
- مطهری، مرتضی، (۱۳۹۱)، **مجموعه آثار**، ج ۱۹.
- مطهری، مرتضی، (۱۳۷۴)، **مسئله حجاب**، چاپ چهل دو، تهران: صدرا.
- مک کوایل، دینس، (۱۳۸۵)، **درآمدی بر نظریه ارتباط جمعی**، ترجمه: پرویز اجلالی، تهران: دفتر تبلیغات و توسعه رسانه‌ها.
- موسوی خمینی، سیدروح‌الله، **زن و آزادی در کلام امام خمینی (ره)**، بی‌جا: سازمان چاپ و انتشارات وزارت ارشاد.
- موسوی خمینی، سیدروح‌الله، (۱۳۶۱)، **صحیفه نور**، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- ولایتی، علی‌اکبر، (۱۳۸۴)، **فرهنگ و تمدن غرب**، قم: دفتر نشر معارف.
- هاشمی، «**رابط حجاب و عفاف**»، فصلنامه پژوهش‌های قرآنی، قابل دسترسی در سایت: <http://www.guran-p.com>
- یزد خواستی، (۱۳۸۷)، «**حجاب زنان با رویکرد جامعه‌شناسی**»، کتاب زنان، شماره ۳۸.

